

تدوین الگوی خیران

محمد خداپرست (کارشناس ارشد الاهیات و معارف)

دین اسلام همواره درباره رسیدگی به نیازهای جامعه و احتیاجات مؤمنین سفارش کرده است. کسانی که توان مالی مناسبی دارند مخاطب اصلی این دستورات هستند.

«لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون؛ هیچ‌گاه به نیکی نخواهید رسید مگر آنکه از آنچه دوست می‌دارید انفاق کنید». برخی از احکام مالی اسلام جهت کم شدن فاصله طبقاتی عنوان شده: «کی لا یكون دولة بین الاغنیاء منکم...؛ تا این اموال عظیم در میان ثروتمندان شما دست به دست نچرخد».

مفهوم خیر در فرهنگ اسلامی بر کسی اطلاق می‌شود که با توجه به توان مالی خود بخشی از آن را صرف نیازهای جامعه می‌کند که مصادیق متنوعی چون: ساخت مسجد، ساخت بیمارستان، ساخت راه‌ها و پل‌ها، ساخت مدارس و... را شامل می‌شود.

حرکت‌های فردی و غیرنظام‌مند برای انجام امور خیریه تنها بخشی از نیازها را رفع می‌کند و در سایه یک حرکت نظام‌مند است که فعالیت‌های خیریه سامان می‌یابد و در بهترین صورت انجام می‌پذیرد. در این میان جایگاه مسجد، جایگاه ویژه‌ای است؛ اولاً خود مسجد یکی از مواری است که تمایل زیادی از سوی خیران برای صرف هزینه در راه احداث آن یا هزینه‌های جاری آن دارند. ثانیاً مسجد می‌تواند پایگاهی قوی برای یافتن خیران و ساماندهی ایشان باشد؛ چراکه معمولاً انسان‌های خیر به مسجد رفت و آمد می‌کنند و یافتن‌شان در مسجد آسان‌تر است. مسجد جایگاه ملاقات خود خیران با هم

نیز هست. در بسیاری از مساجد دفتر امور خیریه در داخل مسجد تشکیل می‌شود و هیئت امنایی برای آن تعیین می‌گردد تا بسیاری از فعالیت‌های خیریه با هماهنگی بهتر انجام گیرد؛ چه امور خیریه مربوط به مسجد و هزینه‌های جاری آن و برنامه‌های جنبی مثل کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی یا اردوها باشد و چه امور خیریه مربوط به مصادیق دیگری چون ساختن بیمارستان، مدرسه و... باشد. تجربه نشان می‌دهد عملاً بسیاری از امور خیریه در مصادیق مختلفش در حلقه‌ها و نشست‌های خیران در فضای مسجد کلید می‌خورد.

بنابراین فعالیت‌های مسجد در زمینه امور خیریه برای بازدهی بالاتر نیاز به ساماندهی دارند. افرادی که توانایی و سابقه مدیریت موفق را در مساجد دارند گزینه‌های مناسبی برای مدیریت فعالیت‌های خیریه هستند.

سؤال اصلی این است که نظام فعالیت‌های خیریه در مسجد باید چگونه باشد؟

۱. تشکیل دفتر امور خیریه در مسجد

معماری مساجد معمولاً به گونه‌ای است که به جز محوطه مرکزی، اتاق‌هایی در اطراف ساختمان جهت فعالیت‌های جانبی مسجد در نظر گرفته شده است. مناسب است که یک اتاق در مسجد به دفتر امور خیریه اختصاص یابد. سپس هیئت امناء، متشکل از امام جماعت و چند تن از خیران و معتمدان محل انتخاب شوند و در مرحله بعد از بین ایشان فردی برای مدیریت دفتر تعیین گردد و باید در جلسات نیازها و ضرورت‌های موجود در سطح محله و شهر مورد بررسی قرار گیرد.

۲. مرحله شناسایی و جذب توانمندان مالی

در هر محله معمولاً تعداد محدودی از اهالی توانایی مالی مناسبی برخوردارند. بعضی از این افراد خود داوطلبانه اقدام به شرکت در مسجد و به تبع شرکت در فعالیت‌های خیریه می‌کنند؛ اما برخی هم نیاز به تبیین اهمیت مسئله و تشویق دارند. همیشه نباید منتظر حضور یک فرد خیر ماند؛ چون بسیاری از فعالیت‌های لازم روی زمین خواهد ماند. گاه باید خود افراد دست‌اندرکار برای یافتن یک خیر اقدام کنند. این کار نه تنها منافاتی با عزت نفس فرد عامل ندارد، بلکه افتخاری برای او محسوب می‌شود؛ چراکه او هزینه‌ای برای خود نمی‌خواهد، بلکه واسطه‌ای برای معرفی نیازمندان واقعی به انسان‌های توانمند است. در بسیاری موارد مشاهده می‌شود امور خیری انجام نمی‌شود و بعدها یک انسان خیر از این قضیه مطلع گشته، افسوس می‌خورد که اگر در جریان می‌بود درنگ نمی‌نمود. در واقع وظیفه متصدیان دفاتر خیریه اطلاع رسانی است.

۳. شناسایی نیازهای مسجد و نیازهای محله

در فرهنگ غنی اسلامی و سیره پیشوایان بزرگ دینی این‌گونه نبوده است که همیشه ایشان محل مراجعه نیازمندان باشند تا مشکلاتشان را رفع کنند؛ بلکه به طور منظم ایشان از اوضاع مردم خبر می‌گرفته‌اند تا در صورت بروز مشکل هرچه سریعتر برای حل آن اقدام کنند یا اگر فردی آبرومند نسبت به مراجعه و طرح مشکل خود دچار شرم و حیاست دست یاری خود را داوطلبانه به سوی او دراز کنند. یک مسجد موفق در زمینه امور خیریه علاوه بر رصد نیازهای داخلی به تیاژهای مردم و مشکلات محله هم توجه ویژه دارد. با توجه به اینکه مسجد محل رفت و آمد اقشار مختلف است امکان اطلاع‌رسانی درباره مشکلات بسیار راحت‌تر و سریع‌تر می‌شود و خود مسجد می‌تواند محل رتق و فتق بسیاری از مشکلات باشد.

۴. نظام‌مند کردن فرایند جذب بودجه و صرف آن در اولویت‌های مورد نیاز

دفتر امور خیریه در برخی مساجد که از وضع مالی خوبی بهره‌مند هستند، گاه شکل بسیار گسترده‌ای به خود می‌گیرد و دارای نظام اداری درونی مخصوص به خود می‌شود. باید همواره مراقب نحوه خرج منابع مالی بود؛ چراکه دقت و حسابرسی ویژه، اعتماد خیران و اهالی محل را افزایش می‌دهد و این خود به طور مضاعف باعث مشارکت ایشان در فعالیت‌های خیریه می‌شود.

۵. تدوین نظامی برای مخارج مسجد به نحو منظم

جمعی از هیئت امنا و افراد فعال در مسجد همه ساله باید برآوردی از مخارج ماهیانه مسجد داشته باشند. برخی هزینه‌های جاری مسجد به طور ثابت باید در نظر گرفته شود. برخی هزینه‌های مسجد هم جهت برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی است که در ایام تابستان و اوقات فراغت دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. هرچند میزان استقبال از برنامه‌ها همیشه قابل پیش‌بینی نیست، اما معمولاً می‌توان برآورد کلی‌ای از هزینه‌ها داشت. برخی از هزینه‌ها هم غیر مترقبه است؛ مثل برخی تعمیرات لازم یا وسایل مورد استفاده در مسجد. مشخص شدن مصارف و هزینه‌های مسجد به‌طور دقیق، به افزایش قدرت مدیریت مالی و تنظیم منابع بودجه مسجد یاری می‌رساند.

۶. تقدیر و بزرگداشت خیران نمونه

دین اسلام هرچند بر اخلاص و دوری از ریا تأکید دارد، اما این مسئله منافاتی با لزوم ترویج و فرهنگ‌سازی الگوهای مثبت جهت تشویق سایر افراد ندارد. ترویج الگوهای موفق در هر حوزه‌ای به ایجاد انگیزه و رغبت بیشتر و معرفی بهتر آن حوزه می‌انجامد. در زمینه امور خیریه نیز شایسته است هر ساله مراسمی در مسجد جهت تجلیل از خیران نمونه و دلسوز برگزار شود. این امر می‌تواند در پیشبرد و نهادینه ساختن فرهنگ فعالیت‌های داوطلبانه و خیریه یاری رساند.